ТАА «Інстытут рознічных тэхналогій “Менка”»
Цэнтр вывучэння гісторыі гандлю

Працы Цэнтра вывучэння гісторыі гандлю

выпуск **1**

Мінск
«Тэхналогія»
2015

УДК 339.1(476)(082)

Зборнік заснаваны ў 2015 г.

Першы выпуск Працаў Цэнтра вывучэння гісторыі гандлю ўтрымлівае матэрыялы міжнароднага семінара «Крыніцы гісторыі рознічнага гандлю ў Беларусі» (Мінск, 11.10.2014), якія адлюстроўваюць стан крыніцазнаўчай базы па гісторыі гандлю ў Беларусі і магчымасці архіўных збораў для вывучэння дадзенай тэмы, а таксама навуковыя артыкулы сяброў Цэнтра, прысвечаныя гісторыі гандлю ў Беларусі.

Рэдакцыйная калегія:
Юрась Бохан, Рацібор Бягун (адказны сакратар), Андрэй Кіштымаў,
Мікалай Крывальцэвіч, Ларыса Лазарэвіч, Ірына Раманава, Генадзь Рыдзеўскі,
Іна Соркіна, Вячаслаў Швед, Захар Шыбека (адказны рэдактар)

Рэцэнзенты:
Анатоль Люты, доктар гістарычных навук,
Эдуард Савіцкі, доктар гістарычных навук

ISBN 978-985-458-265-8

© ТАА «Інстытут рознічных тэхналогій “Менка”», 2015.
© Афармленне. НВК «Тэхналогія», 2015.

ЗМЕСТ

Content

Прадмова 5
Preface

I. Архівы
Archives

Эдуард Савицкий. Источники истории торговли в государственных архивах Республики Беларусь 7
Eduard Savicki. The sources of the history of trade in the state archives of the Republic of Belarus

Мікалай Нікалаеў. Матэрыялы пра гандаль дасавецкай Беларусі ў Расійскім дзяржаўным гістарычным архіве ў Санкт-Пецярбурзе 17
Mikalaj Nikalajeŭ. Documents in the Russian State Historical Archive, St. Petersburg, about trade in pre-Soviet Belarus

II. Крыніцы
Sources

Мікалай Крывальцэвіч. Абмен у першабытныя часы на землях Беларусі: крыніцазнаўчыя і гістарыяграфічныя аспекты 29
Mikalaj Kryvalcevič. Exchange in primitive times in the lands of Belarus: source study and historiographical aspects

Захар Шыбека. Габрэйскі гандаль на беларускіх землях у дакументах па гісторыі габрэяў ад канца XIV да XIX стагоддзя, выдадзеных у Расіі ў 1882–1918 гадах 38
Zachar Šybieka. Jewish trade on the territory of Belarus in the documents on the history of the Jews in the end of XIV – XIX century published in Russia in 1882–1918

Эмануил Иоффе. К вопросу об источниковедении истории еврейской торговли в Беларуси (конец XIV – начало XX века) 52
Emanuil Iofe. On the issue of source study of history of Jewish trade in Belarus (late XIV – early XX century)

Вячаслаў Швед. Тыпалогія крыніц па гісторыі кірмашоў Беларусі (1772–1861 гады) . . . 58
Viačaslaŭ Švied. The typology of sources on the history of fairs in Belarus in 1772–1861

Сяргей Сергачоў. Крыніцы для вывучэння архітэктуры будынкаў гандлю і сферы паслуг у Беларусі (1772–1917 гады) 63
Siarhiej Sierhačoŭ. Sources for the study of architecture of buildings for trade and services in Belarus in 1772–1917

Людмила Баюра, Александр Баюра. Почтовые открытки как источник изучения истории розничной торговли в Беларуси в конце XIX – первой половине XX века 69
Liudmila and Aliaksandr Bajura. Postcards as a source of studying the history of retail trade in Belarus in the end of XIX – the first half of XX century

Аляксандр Бурачонак. «Обзоры губерний» як крыніцы вывучэння рознічнага гандлю Беларусі ў складзе Расійскай імперыі 72

Aliaksandr Buračonak. «Provinces reviews» as a source of studying retail trade of Belarus in the Russian Empire

Валянціна Лебедзева. Характарыстыка крыніц для вывучэння гандлёва-эканамічных дачыненняў у Беларусі пад час войнаў 1914–1920 гадоў 77
Valiancina Liebiedzieva. Features of the sources for studying trade and economic relations in Belarus during the wars in 1914–1920

Вольга Волкава. Крыніцы па гісторыі рознічнага гандлю Беларусі перыяду нямецкай акупацыі пад час Першай сусветнай вайны 84
Voĺha Volkava. Historical sources on retail trade in Belarus during German occupation in World War I

Андрэй Чарнякевіч. Крыніцы пра гандаль на тэрыторыі Генеральнага камісарыята ўсходніх земляў у 1919–1920 гады 94
Andrej Čarniakievič. Sources about trade on the territory of the General Commissariat of the eastern lands in 1919–1920

Елена Сумко. Советская розничная торговля БССР второй половины 1940-х годов, отраженная в фондах Национального архива Республики Беларусь 102
Aliena Sumko. Soviet retail trade of the BSSR in the second half of the 1940s reflected in the funds of the National Archives of the Republic of Belarus

Васіль Матох. Рознічны гандаль у Беларусі ў час нацысцкай акупацыі (1941–1944 гады). Агляд літаратуры і крыніц 109
Vasiĺ Matoch. Retail trade in Belarus during Nazi occupation in 1941–1944. Review of literature and sources

Геннадий Ридевский. Статистические материалы как источник изучения розничной торговли в современной Беларуси 114
Hienadź Rydzieŭski. Statistical materials as a source of retail trade study in modern Belarus

III. Даследаванні

Researches

Владимир Заремский. Почтовые станции в 1772–1914 годах: зарождение придорожного сервиса в белорусских землях 125
Uladzimir Zaremski. Postal stations in 1772–1914: birth of roadside service in Belarusian lands

Вольга Сабалеўская. Габрэі-гандляры ў гаспадарчай сістэме Нясвіжскага замка Радзівілаў (канец XVIII – пачатак XIX стагоддзя) 136
Voĺha Sabalieŭskaja. Jewish merchants in the economic system of the Radziwill family's Nesvizh Castle (late XVIII – early XIX century)

Наталья Ковалева, Людмила Малыхина. Развитие внутренней торговли в западнобелорусском регионе России (1861–1914 года) 146
Natallia Kavaliova, Liudmila Malychina. The development of internal trade in the Western Belarus region of Russiain 1861–1914

Татьяна Буевич, Анна Люсева. Формирование розничной торговой сети Витебска на этапе становления советского государства и в период НЭПа с конца 1917 года по 1931 год (По материалам Государственного архива Витебской области) 158
Tacciana Bujevič, Hanna Liusieva. Formation of retail networkin Vitebsk at the stage of Soviet state formation and during NEP period from late 1917 till 1931 (According to the State Archives of Vitebsk Region)

Татьяна Буевич. Предприятия розничной торговли Витебска в 1930-е годы: от потребительской кооперации к государственной торговле (По материалам Государственного архива Витебской области) 169
Tacciana Bujevič. Retail enterprises of Vitebsk in the 1930s: from consumer cooperation to state trade (According to the State Archives of Vitebsk Region)

Звесткі пра аўтараў *(Information about the authors)* 181

ПРАДМОВА

Цэнтр вывучэння гісторыі гандлю пры беларускай кампаніі «Менка» пачынае перыядычнае выданне навуковых працаў сваіх сяброў і ўсіх навукоўцаў, якія вывучаюць гістарычны вопыт гандлёвай дзейнасці на беларускіх землях. Зацікаўленаму чытачу прапануецца першы выпуск «Працаў Цэнтра». Плануецца, што гэта выданне зробіцца перыядычным. У працаўнікоў навукі з'яўляецца магчымасць сістэматычна публікаваць вынікі сваіх даследаванняў гісторыі гандлю.

У першым выпуску асноўнае месца адводзіцца матэрыялам семінара «Крыніцы гісторыі рознічнага гандлю ў Беларусі», які праводзіўся 11 кастрычніка 2014 г. у Мінску кампаніяй «Менка» і Цэнтрам вывучэння гісторыі гандлю ў мэтах паспяховай рэалізацыі навуковага праекта па напісанню калектыўнай манаграфіі «Гісторыя рознічнага гандлю ў Беларусі». Сярод удзельнікаў былі аўтары будучай манаграфіі, эксперты па архіўных крыніцах і некаторыя даследнікі, якія выказалі жаданне ўдзельнічаць у семінары.

Вядома, што значная частка архіўных гістарычных крыніц (рукапісных і друкаваных), а таксама кніжнага фонду і старых камплектаў газет Беларусі была вывезена за межы краіны або загінула ў часы бесперапынных войнаў на беларускіх землях. Выяўленне ж страчаных дакументальных каштоўнасцей, іх рэстытуцыя і маштабнае капіяванне на дзяржаўным узроўні не наладжаны. У Беларусі не існуе друкаваных зборнікаў архіўных дакументаў, спецыяльна прысвечаных гісторыі гандлю. У беларускай гістарыяграфіі адсутнічаюць крыніцазнаўчыя працы па гісторыі гандлю. У выніку перад беларускімі даследнікамі гісторыі развіцця «розніцы» паўстаюць складаныя задачы: 1) самім ажыццяўляць пошук і выяўленне адпаведных крыніц, у тым ліку і за межамі краіны, 2) вельмі старанна «дапытваць» тыя крыніцы інфармацыі, якія захаваліся ў Беларусі, а для таго вынаходзіць свае прыёмы і метады.

Працы ўдзельнікаў семінара сведчаць, што яны выявілі крыніцы па гісторыі рознічнага гандлю Беларусі, вызначылі іх інфарматыўную вартасць і часткова правялі крытычны аналіз. Гэта якраз тое, што можна было зрабіць на першым этапе даследавання. Наступны этап больш глыбокага вывучэння крыніц звязаны з непасрэдным напісаннем навуковых тэкстаў і вырашэннем тых канкрэтных задач, якія ставяць перад сабой аўтары.

Таму зусім натуральна, што ў гэтым выданні адлюстраваны вынікі першапачатковага этапу даследавання крыніц пра гандлёвую дзейнасць на беларускіх землях. Варта падкрэсліць, што раней такога мэтанакіраванага вывучэння не праводзілася. Першы выпуск «Працаў Цэнтра» стаў адначасова і першым у беларускай гістарыяграфіі навуковым выданнем крыніцазнаўчых працаў, прысвечаных праблемам гандлю.

Пачынаюцца «Працы» з раздзела «Архівы», у якім размешчаны архівазнаўчыя артыкулы. Крыніцазнаўчыя працы сабраны ў раздзеле «Крыніцы» і размешчаны ў храналагічным парадку: ад першых праяваў тавараабмену ў каменным веку да сучаснасці. У складзе гэтага раздзела некаторыя аўтары праводзяць крыніцазнаўчы аналіз на фоне праблем гістарыяграфіі. Акрамя таго, выданне мае раздзел «Даследаванні». У яго ўлучаны артыкулы, аўтары якіх вывучалі практыкі гандлёвай дзейнасці на аснове шырокай базы крыніц, а таму іх творы таксама маюць крыніцазнаўчую вартасць. Артыкулы апошняга раздзела таксама размешчаны ў храналагічным парадку: ад канца XVIII ст. да 1930-х гг.

Дадзенае выданне будзе карысным для ўсіх тых, хто вывучае гісторыю беларускай эканомікі і беларускага прадпрымальніцтва.

Арганізатары семінара выказваюць удзячнасць усім аўтарам першага выпуску «Працаў Цэнтра», а зацікаўленых чытачоў просяць дасылаць свае заўвагі і пажаданні на электронны адрас Цэнтра вывучэння гісторыі гандлю кампаніі «Менка» – history@menka.by, або выказацца на яго форуме – http://forum.menka.by/.

Рэдкалегія